

บทที่ 2

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเกี่ยวกับการประเมิน โครงการอาหารกลางวันของ โรงเรียนบ้านเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ความเป็นมาและหลักการแนวคิดเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมิน และการประเมิน โครงการอาหารกลางวัน

2.2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมิน โครงการ รูปแบบของ CIPP Model

2.2.2 ประเภทของการประเมิน โครงการ

2.2.3 ปรัชญาการประเมิน โครงการ

2.2.4 เป้าหมายของการประเมิน โครงการ

2.2.5 วัตถุประสงค์ของการประเมิน โครงการ

2.2.6 กำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน

2.3 การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาและหลักการแนวคิดเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

โครงการอาหารกลางวัน ได้เริ่มมีการดำเนินงานอย่างจริงจัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 โดย คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กำหนดโครงการอาหารกลางวันไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) พบว่า โรงเรียนมีการจัดโครงการอาหารกลางวันจำนวน 1,622 โรงเรียน ต่อมาในแผนการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 (2525 - 2529) มีการจัดโครงการอาหารกลางวันจำนวน 4,925 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2525) สำหรับช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ได้มีการเร่งรณรงค์ให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน จัดตั้งโครงการอาหารกลางวันอย่างครบถ้วนก่อนวันที่ 5 ธันวาคม 2530 ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายสำคัญที่จะดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 โดยมีหลักการว่ารัฐบาลจัดสรรเงินให้เป็นกองทุนปีละไม่น้อยกว่า 500 ล้านบาท มีเป้าหมายของกองทุน

เป็นเงิน 6,000 ล้านบาท แล้วนำดอกผลมาจัดสรรให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกสังกัดนำไปจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักเรียนที่ขาดแคลน ทั้งนี้โดยมีคณะกรรมการการบริหารกองทุน ซึ่งมีปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานองค์คณะบุคคลที่ควบคุมดูแลการบริหารงาน (สำนักงานโครงการอาหารกลางวัน กระทรวงศึกษาธิการ, 2527, หน้า 2)

จากประวัติการจัดบริการอาหารกลางวันที่ได้กล่าวมา โรงเรียนประถมศึกษาต่างตระหนักถึงความสำคัญถึงภารกิจ และได้จัดบริการอาหารกลางวันให้นักเรียนตลอดมา

ความหมายของโครงการอาหารกลางวัน

ได้มีผู้ให้ความหมายของโครงการอาหารกลางวันไว้หลายคน ทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527, หน้า 24) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาการ และสำนักงานโครงการอาหารกลางวัน (2537, หน้า 8) หมายถึง โครงการที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา มีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการรับประทานทุกวัน ตลอดปีการศึกษา ส่วน ประยงค์ จินดาวงศ์ (2525, หน้า 94) กล่าวว่า เป็นความพยายามอย่างยิ่งของผู้บริหาร คณะครูและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ที่จะจัดอาหารให้นักเรียนเป็นอาหารกลางวันที่โรงเรียน 1 มื้อ เพื่อบรรเทาความหิวโหยและเพื่อส่งเสริมสุขภาพและภาวะโภชนาการที่ดีแก่นักเรียน โดยการจัดอาหารอย่างเพียงพอที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาดและถูกหลักสุขาภิบาล

จากการให้ความหมายของโครงการอาหารกลางวันที่ได้กล่าวมา ถึงแม้จะมีความหมายที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ทุกความหมายก็เน้นผลประโยชน์ที่เกิดกับตัวนักเรียนและครู จึงพอสรุปได้ว่าโครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านโภชนาการให้นักเรียนและครูอาจารย์ ให้ได้รับการบริโภคอาหารกลางวันได้อย่างต้องตามหลักโภชนาการ ถูกสุขลักษณะ อีกทั้งยังประหยัดเศรษฐกิจของนักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้เกิดการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เป็นเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความมุ่งหมายในการจัดโครงการอาหารกลางวัน

ได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันและนักการศึกษาหลายคนได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดอาหารกลางวันไว้อย่างมากมาย แต่ละความมุ่งหมายก็มีความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 14) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยบูรณาการ กิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย
3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน
4. เพื่อสร้างนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
5. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

สำหรับ ชวลิต พุททวงศ์ (2528, หน้า 78-79) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของโครงการอาหาร กลางวันในโรงเรียนไว้ว่า

1. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย อันเป็นการส่งเสริมสุขภาพ นักเรียน
2. เพื่อเป็นการปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาการ เช่น การปรุงอาหาร การเลือกซื้ออาหาร อันเป็น เรื่องประสบการณ์โดยตรง
3. เพื่อให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าถูก อดภาระของผู้ปกครอง
4. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีโอกาสรับประทานอาหารเช้า โดยโรงเรียนอาจ แลกเปลี่ยนกับวัสดุอื่น ๆ หรือแรงงาน
5. เพื่อสะดวกแก่โรงเรียนในการควบคุมดูแลเรื่องคุณภาพอาหาร มารยาทในการรับ ประทานอาหาร

นอกจากนี้ สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (2539) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวันไว้ ดังนี้

1. เพื่อแก้ปัญหาที่ขาดสารอาหารและนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน โดยจัดให้ โรงเรียนดำเนินการอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาดปลอดภัย
2. เพื่อสนับสนุนให้ทุกโรงเรียนจัดอาหารกลางวันกับเด็กนักเรียนประถมศึกษา
3. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีโภชนาการดี ซึ่งจะส่งผลทำให้พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนความสามารถในการเรียนรู้เป็นไปในทางที่ดี

ส่วน สุชาติ โสมประยูร (2541, หน้า 100 - 102) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของโครงการ อาหารกลางวันในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายทางการศึกษา

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะกิจกรรมของโครงการสุขภาพในโรงเรียนมาก ทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อมหรือความเป็นอยู่ บริการสุขภาพ หรือการสอนสุขศึกษา และโครงการอาหารกลางวัน โครงการต่าง ๆ เหล่านี้ยังเป็นเหมือนห้องปฏิบัติการหรือห้องทดลองให้แก่บรรดาวิชาการต่าง ๆ ที่นักเรียนได้เรียนมาช่วยให้ นักเรียนเจริญงอกงามในด้านร่างกาย สมอง จิตใจ อารมณ์และสังคมอย่างครบถ้วน ซึ่งกลุ่มวิชาต่าง ๆ ให้ประสบการณ์แก่นักเรียน โดยผ่านโครงการอาหารกลางวัน เช่น กลุ่มทักษะ (วิชาคณิตศาสตร์) เช่น ทำให้ทราบถึงเรื่องการใช้จ่ายเงิน กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ (วิชาการเกษตร) เช่น การทำสวนครัว หรือการเลี้ยงสัตว์

2. ความมุ่งหมายด้านโภชนาการ

เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับอาหารที่ถูกต้อง และมีคุณค่าครบตามที่ร่างกายต้องการ

เพื่อช่วยป้องกันโรคขาดสารอาหาร

เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงด้านโภชนาการ

3. ความมุ่งหมายด้านอื่น ๆ

เพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจหรือเป็นการลดค่าครองชีพแก่นักเรียน ผู้ปกครองและครู ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการประหยัด

เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ช่วยเหลือทำงานในโรงอาหาร โรงครัวของโรงเรียน

เพื่อฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

จากจุดมุ่งหมายหลายๆ ความหมาย แต่ถ้าจัดรวบรวมความหมายทั้งหมดเข้าแล้วต่างมีจุดหมายเพื่อให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ดี และประหยัดมีเศรษฐกิจดีขึ้น

หลักการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2539) ได้ให้หลักการในการจัดอาหารกลางวันไว้ว่า หลักการจัดอาหารกลางวันในทุกโรงเรียนต้องดำเนินการ ควรจัดอาหารให้มีคุณค่าทางโภชนาการ เหมาะสมกับฐานะด้านการเงินของผู้ปกครอง โดยการควบคุมดูแลของครู มีสาระสำคัญดังนี้

1. ด้านคุณค่าทางโภชนาการ โรงเรียนต้องมีการควบคุมปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการที่จัดให้กับเด็กวัยเรียนครบทั้ง 5 หมู่ คือ โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เกลือแร่และวิตามิน

2. ด้านสุขาภิบาลอาหาร โรงเรียนต้องมีการควบคุมกระบวนการประกอบอาหาร ตั้งแต่ความสะอาดของอาหาร ความสะอาดของสถานที่ปรุงอาหาร และสถานที่รับประทานอาหาร มีจำนวนภาชนะที่ใช้ปรุงอาหารและบรรจุอาหารอย่างเพียงพอ

3. ด้านรูปแบบของอาหาร ในการจัดอาหารกลางวันให้กับเด็กนักเรียน โรงเรียนสามารถจะเลือกจัดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบตามสภาพความเหมาะสมของเศรษฐกิจและท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความประหยัด ปลอดภัย และได้คุณค่าอาหารที่ครบถ้วน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 25-28) ได้กำหนดรูปแบบไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

3.1 รูปแบบเพิ่มเติม เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่ทำให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้าน แล้วทางโรงเรียนจัดทำอาหารคาว (กับข้าว) หรืออาหารหวาน (ขนม) เพิ่มเติมให้ทุกวัน เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการ และได้รับสารอาหารครบถ้วน เช่น วิธีการให้นักเรียนนำข้าวและอาหารแห้งมาจากบ้าน โรงเรียนจัดทำอาหารประเภทแกงและผัดผักเพิ่มเติม เป็นต้น โดยแจกให้นักเรียนเป็นกลุ่มเพื่อจะได้แลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน หรือโรงเรียนจะจำหน่ายอาหารให้กับนักเรียนในราคาถูกลงก็ได้ แล้วจัดอาหารส่วนหนึ่งแบ่งปันให้กับนักเรียนที่ขาดแคลน ได้มีอาหารกลางวันรับประทานด้วย

3.2 รูปแบบอาหารจานเดียว เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันทำที่โรงเรียนทั่วไปสามารถดำเนินการได้ เนื่องจากราคาถูก ประกอบง่าย และมีคุณค่าทางโภชนาการครบ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดสลับกับรูปแบบอื่น ๆ เพราะบางครั้งนักเรียนอาจเบื่อข้าว โรงเรียนก็ทำอาหารจานเดียวแทน ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิด เช่น ก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน บะหมี่ เป็นต้น

3.3 รูปแบบอาหารชุด เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่มีสมบูรณ์ที่สุด ทั้งปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ข้าว กับข้าว และขนมหรือผลไม้ รูปแบบนี้ให้นักเรียนแจ้งความประสงค์รับประทานเป็นรายเดือน ซึ่งโรงเรียนจะทราบจำนวนที่แน่นอนเพื่อทางโรงเรียนจะได้เตรียมอาหารได้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน ซึ่งรูปแบบนี้จะเหมาะสมกับโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่มาก สามารถดำเนินโครงการอาหารกลางวันได้ดีกว่าทุกรูปแบบ

4. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรม อาจมีการปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมของแต่ละสภาพความพร้อมของการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนปฏิบัติเองทั้งหมด โดยมีคณะกรรมการจัดอาหารกลางวันประกอบด้วย ครูใหญ่ ครูสุขศึกษา ครูพลศึกษา ครูโภชนาการ หรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ร่วมปฏิบัติ หรือโรงเรียนจัดทำบางส่วน หมายถึงโรงเรียนอนุญาตให้นักเรียนไม่ต้องรับประทานอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยนำอาหารมารับประทานเองได้ โดยโรงเรียนจัดอาหารให้กับนักเรียนที่มีความต้องการอาหารกลางวัน นอกจากนี้โรงเรียนอนุญาตให้ผู้อื่นมาจำหน่ายอาหาร โดยโรงเรียนไม่ได้ทำอาหารเลย แต่มีการจัดคณะกรรมการควบคุม ดูแล และให้คำแนะนำด้านคุณค่าทาง

โภชนาการและสุขภาพโภชนาการ โดยจัดให้นักเรียนประถมศึกษาที่ขาดแคลนอาหารกลางวันและมีภาวะทุพโภชนาการ

จากหลักการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนที่กล่าวมา พอสรุปหลักการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้น โรงเรียนสามารถเลือกจัดได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบได้ตามความเหมาะสมของฐานะผู้ปกครอง สภาพเศรษฐกิจและท้องถิ่น ควรจัดให้อาหารมีคุณค่าทางโภชนาการ มีสารอาหารครบถ้วน เพียงพอต่อความต้องการสารอาหารของเด็กนักเรียน และที่สำคัญไม่ว่าจะจัดรูปแบบไหนครูต้องควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

หลักการแนวคิดเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

ในการประเมินโครงการนั้น ปัญหาประการหนึ่งที่มักพบเสมอ คือ การสื่อความหมายของการประเมินโครงการไม่เหมือนกัน ทำให้สื่อความหมายไปคนละทาง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการถกเถียงอันเกิดจากความเข้าใจความหมายของการประเมินโครงการ ไม่ตรงกันในภายหลัง ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการประเมินโครงการอย่างมาก ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวคิดและหลักการในการประเมินโครงการ ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียด ดังนี้

การประเมินโครงการนั้นจะเกี่ยวข้องกับคำสองคำ คือ การประเมินและโครงการ เป็นการรวมเอาความหมายของคำทั้งสองเข้าด้วยกัน ผู้ศึกษาขอเสนอความหมายของคำสองคำ ดังนี้

ความหมายของการประเมิน

คำว่า การประเมิน บางครั้งใช้คำว่า การประเมินค่า หรือการประเมินผล ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Evaluation ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 502) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง การประเมินค่าหรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น เช่น ประเมินราคา การประเมินค่า หรือการประเมินผล การศึกษา ประเมินการสัมมนา ซึ่งสอดคล้องกับ นิสิต ชูโต (2527, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือการใช้เทคนิคการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ เพื่อให้การตัดสินใจโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ อย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการ ประสบความสำเร็จตรงกับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528, หน้า 95) ได้สรุปความหมายของการประเมินผลไว้ว่า ในการประเมินค่าสิ่งใดก็ตาม จะต้องประกอบด้วย ส่วนประกอบการ (Performance) ที่ได้จากการวัดกับการตัดสินใจ คุณค่าของส่วนประกอบการนั้น

โดยการเปรียบเทียบส่วนประกอบที่ได้จากการวัดกับเกณฑ์การประเมิน องค์ประกอบของการประเมินค่าเขียน แสดงในรูปสมการ ได้ดังนี้ การประเมินค่า = การวัด + การตัดสินใจ

นอกจากนั้น สุขุม มูลเมือง (2530, หน้า 5) ได้สรุปความหมายของการประเมินผลไว้ว่า เป็นกระบวนการที่กระทำอย่างมีระบบเพื่อประเมิน และวัดปัจจัยที่นำเข้าจริง กระบวนการ ผลผลิต และการดำเนินการที่ได้กำหนดไว้ สำหรับการดำเนินการตามโปรแกรม หรือนโยบายเพื่อที่จะเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ หรือตกลงไว้แต่แรก ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการประเมิน (Evaluation) ไว้ว่า หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของแผนงาน/โครงการ ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผน หรืองาน/โครงการนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใดเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น จึงเป็นกระบวนการบ่งชี้ถึงคุณค่าของงานหรือโครงการว่า ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของแผนหรือของงานโครงการนั้นหรือไม่เพียงใดและสำนักงานทดสอบทางการศึกษาระทรวงศึกษาศึกษา (2540, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการตรวจสอบการทำงาน ทั้งในช่วงขณะที่กำลังทำและในเวลาทำงานเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อหาข้อสรุปว่างานที่ทำนั้นได้รับความสำเร็จตามความคาดหวังหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคใดเกิดขึ้น อันเป็นผลทำให้งานไม่สำเร็จตามความคาดหวัง และจะมีแนวทางการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้การทำงานเกิดความสำเร็จตามความคาดหวัง หรือใกล้ความคาดหวังมากที่สุด

จากความหมายของการประเมินดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุง วิธีการจัดเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

ความหมายของโครงการ

โครงการในภาษาไทยนี้ จะตรงกับคำว่า Program และ Project ในภาษาอังกฤษ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ทดแทนกันอยู่เสมอ ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของโครงการไว้ ดังนี้

วีระพล สุวรรณ นันต์ (2525, หน้า 9-10) ได้มองว่าโครงการมิได้หลายความหมาย นอกเหนือจากชุดของกิจกรรม ความหมายของโครงการจะเปลี่ยนไปตามลักษณะการประเมินผล นั่นคือหากเราทำการประเมินด้วยวิธีการใดก็ตาม โครงการก็คือสิ่งที่ไปทำให้เกิดผลอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้นมานั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายโครงการของ นิสสา ชูโต (2527, หน้า 6) ที่หมายถึง ความคิด แนวทางกิจกรรมหรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโครงการนั้น ๆ แนวคิด และจัดกิจกรรมหรือกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลาการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

แต่อย่างไรก็ตาม สุขุม มูลเมือง (2530, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่าหมายถึง การรวบรวมบุคลากร ทรัพยากรทางกายภาพ (เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือเครื่องใช้)

เพื่อที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนั้น สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (อ้างใน รัตนะ บัวสนธิ์, 2540, หน้า 3) ได้ให้ความหมายว่าแผนย่อย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน หรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินการในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ได้ระบุไว้

จากการให้ความหมายของโครงการของบุคคลต่าง ๆ พอสรุปความหมายของโครงการได้ว่าโครงการหมายถึงส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ทรัพยากรในการดำเนินงาน และระยะเวลาดำเนินงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการนั้น

ความหมายของการประเมินโครงการ

สำหรับการประเมินโครงการนั้นเกี่ยวข้องกับคำสองคำ คือ การประเมินและโครงการมารวมกัน ดังที่ Worthen และ Sanders (อ้างใน สุขุม มูลเมือง, 2530, หน้า 3) กล่าวว่า การประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการพิจารณาให้คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของผลผลิต วิธีการ จุดมุ่งหมายและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ จะเห็นได้ว่า ความหมายของการประเมินโครงการตามแนวความคิดนี้จะเน้นในเรื่องของการตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้นๆ เป็นสำคัญ นอกจากนี้แล้ว Alkin (อ้างใน สุขุม มูลเมือง, 2530, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า เป็นกระบวนการของการกำหนดขอบเขตของการตัดสินใจการเลือกข้อมูลที่เหมาะสม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนการเขียนรายงานสรุปข้อมูลที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจใช้การเลือกแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งตามความหมายนี้จะเน้นในเรื่องของการตัดสินใจนั่นเอง และ Alkin ได้กำหนดขอบเขตความต้องการในการประเมินไว้ 5 ขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตเกี่ยวกับการกำหนดความต้องการของโครงการ (System Assessment Area) เป็นขอบเขตกำหนดความต้องการที่ว่า สภาพปัญหาที่มีอยู่มีเหตุผลเชื่อถือได้เพียงใด ว่ามีความต้องการโครงการที่จะมีขึ้นเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหา ทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

2. ขอบเขตการวางแผนโครงการ (Program Planning Area) เป็นขอบเขตของความต้องการประเมินผลอีกขั้นหนึ่ง เป็นการหาข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจในการพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ว่าควรจะต้องเลือกจัดทำโครงการใด

3. ขอบเขตการดำเนินโครงการ (Program Implementation Area) เป็นขอบเขตของความต้องการเพื่อการดำเนินงานตามแผน กล่าวคือ ในขณะที่ปฏิบัติตามแผนอยู่การประเมินจะช่วยชี้แนะข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามโครงการได้

4. ขอบเขตของการสิ้นสุดโครงการ (Program Improvement Area) เป็นขอบเขตของความต้องการเพื่อปรับปรุงแผนหรือโครงการ กล่าวคือในขณะที่ปฏิบัติงานอยู่อาจมีการเปลี่ยนแปลง

ส่วนในส่วนหนึ่ง เช่น ทรัพยากรเปลี่ยนไป ความต้องการเปลี่ยนไปเหล่านี้การประเมินจะช่วยชี้ให้ผู้เกี่ยวข้องได้ปรับปรุงแผนงานโครงการ ให้ตรงกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาก่อนที่จะสายเกินไป

5. ขอบเขตของการสิ้นสุดโครงการ (Program Certification Area) เป็นขอบเขตของความ ต้องการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนงานและ โครงการหรือช่วยระยะเวลาในเวลาหนึ่ง เพื่อดูถึงผลงาน เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ ว่าเป็นความสำเร็จเพียงใดมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อการพิจารณาโครงการและสถานการณ์ในโอกาสต่อไป

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการตรวจสอบ ตัดสินใจ ตามขอบเขต หาทางเลือกที่เหมาะสมทุกขั้นตอน

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมิน และการประเมินโครงการอาหารกลางวัน

2.2.1 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินโครงการรูปแบบของ CIPP Model

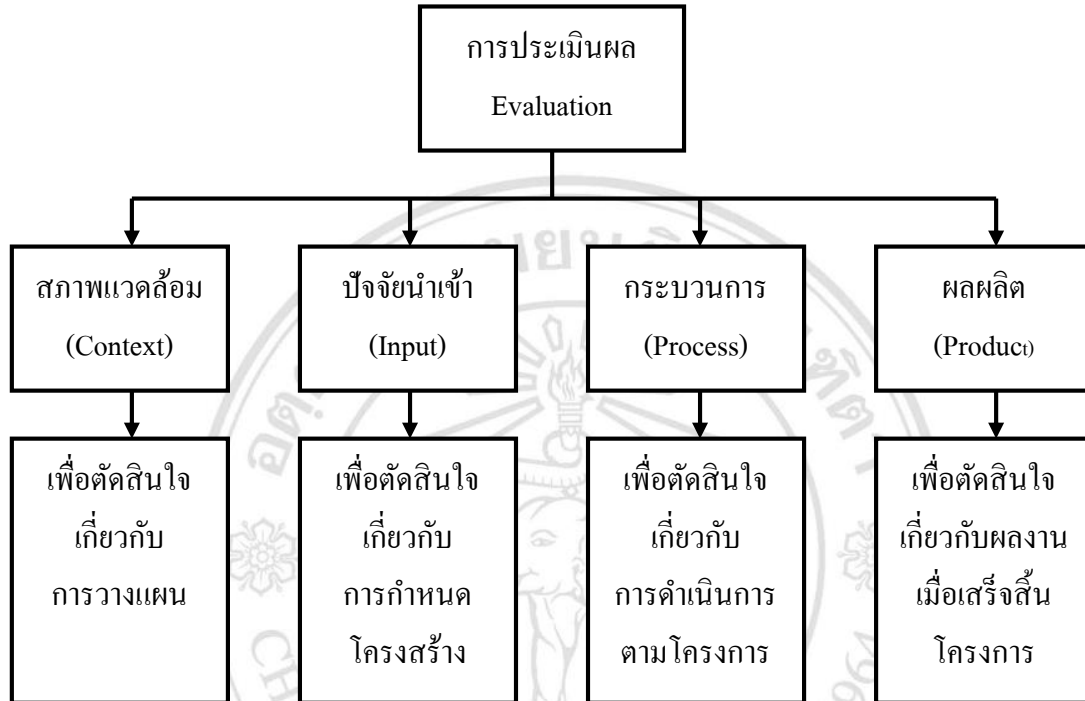
จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้มีผู้ให้แนวคิดด้านการประเมิน โครงการ โดย วิธีการประเมินแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam (อ้างใน สุรชัย วงศ์คำ, 2543 หน้า 20) ได้สรุปว่า การประเมิน โครงการ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

แบบจำลองการประเมินผลตาม CIPP Model

แบบจำลอง(Model) หมายถึง วิธีการสื่อสารทางความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อในลักษณะต่าง ๆ เช่น แผนภูมิ แผนผัง ระบบสมการ และรูปแบบอื่น เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย และสามารถนำเสนอเรื่องราวได้อย่างมีระบบ การประเมินผลโครงการนั้นมีแนวคิดและโมเดลหลายอย่าง ณ ที่นี้ ขอเสนอแนวคิดและโมเดล การประเมินแบบชิปปี้ หรือ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Danial . L. Stufflebeam) เพราะเป็น โมเดลที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน

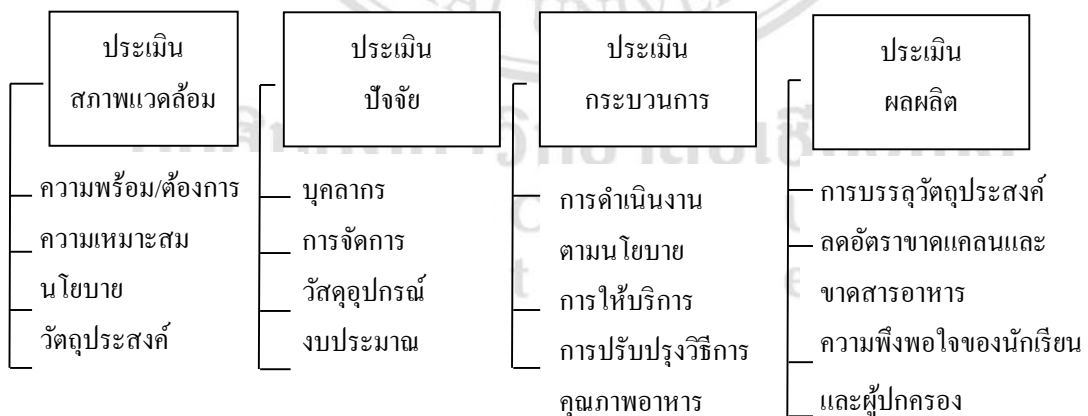
แนวคิด การประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) ในปี ค.ศ.1971 สตัฟเฟิลบีม และคณะ ได้เขียนหนังสือทางการประเมินออกมาหนึ่งเล่มชื่อ “Educational Evaluation and decision Making” หนังสือเล่มนี้ ได้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะให้แนวคิดและวิธีการ ทางการวัดและประเมินผล ได้อย่างน่าสนใจและทันสมัยด้วย นอกจากนั้น สตัฟเฟิลบีมก็ได้เขียน หนังสือเกี่ยวกับการประเมินและรูปแบบของการประเมินอีกหลายเล่มอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมิน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน เรียกว่า CIPP Model เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับ การบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์การ ประเมิน คือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ เน้นการแบ่งแยกบทบาทของการทำงานระหว่าง

ฝ่ายประเมินกับ ฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหาและ นำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหาข้อมูล และนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วแต่กรณี ทั้งนี้เพื่อป้องกันการมีอคติในการประเมิน

แผนภูมิ 2.1 โครงสร้างของการประเมินตามแบบ CIPP Model

ที่มา : สุรชัย วงศ์คำ, 2543, หน้า 20

แผนภูมิ 2.2 ขอบเขตเนื้อหาในการประเมินโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนบ้านเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : สุรชัย วงศ์คำ, 2543, หน้า 21

ตาราง 2.1 ยุทธวิธีในการใช้ CIPP Model

รูปแบบการประเมิน	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ความสัมพันธ์กระบวนการตัดสินใจ
การประเมินสภาพแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง - เพื่อหากลุ่มเป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม - เพื่อหาเวลาและโอกาสที่ต้องการสนองความต้องการ - เพื่อวินิจฉัยปัญหาภายใต้ความต้องการนั้น ๆ - เพื่อตัดสินใจว่าวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมของโครงการ 	<p>โดยการใช้วิธีวิเคราะห์ระบบการสำรวจ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์แบบทดสอบ วินิจฉัยและวิธี Delphi technique</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับสภาพที่จะจัดทำโครงการ - เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่ต้องการ - เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหา - เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนเปลี่ยนแปลงความต้องการและแสวงหาการตัดสินใจพื้นฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์
การประเมินปัจจัยนำเข้า	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อกำหนดและประเมินสมรรถนะของโครงการ - หาทางเลือกยุทธวิธีในการดำเนินโครงการ - กำหนดการออกแบบการดำเนินการตามยุทธวิธี - กำหนดงบประมาณ - กำหนดเวลา - กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ 	<p>โดยการจัดอันดับคุณภาพ การวิเคราะห์ทรัพยากร ยุทธวิธี การออกแบบ กระบวนการความเป็นไปได้ และในแง่เศรษฐกิจ ซึ่งคงต้องใช้วิธีการวิจัยเอกสารและจำทำการทดลองนำร่อง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อเลือกแหล่งความช่วยเหลือ ยุทธวิธีในการแก้ปัญหา รูปแบบและกระบวนการ - เพื่อสร้างกิจกรรมและจัดหาการตัดสินใจพื้นฐานในการดำเนินโครงการ

ตาราง 2.1 (ต่อ)

รูปแบบการประเมิน	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ความสัมพันธ์กระบวนการตัดสินใจ
การประเมินกระบวนการ	- เพื่อหาและคาดคะเนเกี่ยวกับผลจากการดำเนินตามโครงการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ขั้นตอนในการดำเนินงานผลการดำเนินงานตามการออกแบบ เพื่อที่จะหาข้อมูลและสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการ และกิจกรรมต่าง ๆ - เพื่อตัดสินใจกระบวนการ - เพื่อตัดสินใจกิจกรรมภายในกระบวนการ	โดยการกำกับ (Monitoring) และติดตามเกี่ยวกับศักยภาพอุปสรรค และความตื่นตัวในการทำงานของผู้รับผิดชอบ โดยการกำหนดข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจของกิจกรรมต่าง ๆ และ โดยการอธิบายกระบวนการที่กระทำจริงอย่างต่อเนื่อง และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่คาดหมายไว้	- เพื่อดำเนินการและจัดเกลารูปแบบ และกระบวนการ - เพื่อการควบคุมโครงการ
การประเมินผลผลิต	- เพื่อตัดสินใจผลผลิต - เพื่อหาความเกี่ยวพันระหว่างผลผลิตกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ - เพื่อแปลความหมายในแง่คุณค่าของข้อ 1-3	โดยระบบการปฏิบัติการและการวัดผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามจุดมุ่งหมายเปรียบเทียบผลกับเกณฑ์มาตรฐาน แปลผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ	- เพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการต่อ แก้ไขปรับปรุง หรือยกเลิกกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ

ที่มา : สุรัชย์ วงศ์คำ, 2543, หน้า 22-23

2.2.2 ประเภทของการประเมินโครงการ

จากวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการที่กล่าวมาทั้ง 3 ประการนั้น จึงทำให้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการได้ 3 ประเภท

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินงาน หรือการประเมินก่อนการดำเนินโครงการ
2. การประเมินโครงการขณะดำเนินงาน หรือการประเมินผลขณะดำเนินโครงการ
3. การประเมินโครงการภายหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน หรือการประเมินภายหลังสิ้นสุดโครงการ

2.2.3 ปรัชญาการประเมินโครงการ

ในสมัยก่อน แนวความคิดและปรัชญาการประเมินโครงการ จะหมายถึงการประเมินคือกิจกรรมที่มีฐานความคิดมาจากความเป็นเสรีนิยม (Liberalism) นั้นหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง (ที่ได้รับ การประเมิน) สามารถที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยผ่านกระบวนการพัฒนา และการสัมผัสแต่ละต้อง (Empirical) ที่เหมาะสม ซึ่งกล่าวได้ว่าการประเมินเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สังคม ที่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตย (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2536, หน้า 7)

นอกจากนั้นหากกล่าวสำหรับนักประเมินผลด้วยกันแล้ว ก็ยังมีความเชื่อหรือมีปรัชญา ร่วมกันอีกว่า การได้รับการฟังเสียง ตรวจสอบ จับผิด เกี่ยวกับการดำเนินงานในโครงการใด ๆ อยู่ เสมอ แต่ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นปรัชญาที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าการประเมินโครงการคือ การประเมินเพื่อการปรับปรุง (งาน) มิใช่การประเมินเพื่อพิสูจน์จับผิด (Evaluation is not to prove but to improve) จากปรัชญานี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ให้นักประเมินผลได้ตระหนักในบทบาทของตัวเอง เมื่อต้องรับผิดชอบในการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนั้นก็ยังช่วยให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในมุมมอง หรือในความคิดของผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานองค์กรใด ๆ ก็ตามที่ได้รับการประเมินผล โดยผู้ประเมิน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องและความร่วมมือที่ดีในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ในสิ่งที่ ได้รับการประเมิน (รัตนะ บัวสนธ์, 2540, หน้า 17)

ปรัชญาการประเมินโครงการดังกล่าว พอสรุปได้ว่า เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุง พัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดียิ่งขึ้น

2.2.4 เป้าหมายของการประเมินโครงการ

เป้าหมายของการประเมินโครงการหรือบางครั้งเรียกว่า เป้าประสงค์ของการประเมินโครงการ (Program Evaluation Goal) นั้น รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของ เป้าหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า หมายถึงความต้องการคาดหวังที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน ประเมินโครงการ นั่นคือการพยายามตอบคำถามที่ว่าเราประเมินโครงการไปทำไม ทั้งนี้คำตอบ ดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นนามธรรม กล่าวไว้อย่างกว้าง ๆ โดยมีลักษณะค่อนข้างเป็นอุดมคติ (Ideal)

ซึ่งมีอยู่ 2 แนวคำตอบหรือ 2 เป้าหมายได้แก่ เป้าหมายที่หนึ่ง การประเมินโครงการเป็นไปเพื่อการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ซึ่งหมายถึงผู้ทำการประเมินโครงการและผู้ให้มีการประเมินโครงการนำผลจากการประเมินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่หรือพึงเกิดขึ้นในสังคม เป้าหมายที่สอง การประเมินโครงการเป็นไปเพื่อการตัดสินใจคุณค่าของโครงการและเพื่อการติดตาม / ควบคุม กำกับการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญของผู้ประเมินเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ ส่วนการจะนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์หรือไม่นั้นเป็นเป้าหมายรองลงไป

จะเห็นว่าเป้าหมายในการประเมินโครงการทั้งสองเป้าหมายนี้ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้ประเมินได้แตกต่างกัน กล่าวคือ ในเป้าหมายแรกนี้นักประเมินผลโครงการจะมีบทบาทเป็นผู้นำเสนอข้อมูล หรือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินให้กับผู้ใช้เป็นผู้ทำการตัดสินใจใช้ข้อมูลสารสนเทศดังกล่าวเพื่อประโยชน์ตามที่ผู้ใช้ต้องการ ในขณะที่เป้าหมายทั้งสองนั้นเน้นบทบาทของผู้ประเมินในฐานะผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ โดยอาศัยความรู้ความชำนาญ ที่มีอยู่เป็นตัวกำหนด นั่นคือในเป้าหมายที่สองค่อนข้างจะมองความไว้วางใจให้อำนาจกับนักประเมินโครงการไว้มาก

2.2.5 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ (Program Evaluation Purpose) หรือบางครั้งก็เรียกว่า จุดประสงค์ของการประเมินโครงการ (Program Evaluation Objective) Anderson และ Bell ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการไว้ 6 ประการดังข้างต้นแล้ว Weiss (อ้างใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2528, หน้า 29) ก็ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการหรือการศึกษาเชิงปริมาณไว้ว่า ความเป็นไปเพื่อการต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อดำเนินงานต่อหรือเลิกดำเนินงานตามโครงการ
2. เพื่อปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติในโครงการ
3. เพื่อเพิ่มหรือลดมาตรการและเทคนิคบางประเภทในโครงการ
4. เพื่อสร้างโครงการในลักษณะคล้ายคลึงกันในท้องถิ่นอื่น ๆ
5. เพื่อแบ่งสรรทรัพยากรระหว่างโครงการที่ต่างแก่งแย่งแข่งขันกัน
6. เพื่อสนับสนุนหรือหักล้างกรอบทฤษฎีซึ่งเป็นรากฐานของโครงการ

นอกจากนี้ Moursund (อ้างใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2529, หน้า 29) มีความเห็นว่าการประเมินโครงการมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ๆ 2 ประการได้แก่

1. เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
2. เพื่อพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้เป็นเป้าหมายที่แท้จริง ซึ่งกำลังเป็นจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานใช่หรือไม่ และถ้าใช่ วัตถุประสงค์เหล่านี้มีความเหมาะสมหรือไม่

อย่างไรก็ตาม รัตนะ บัวสนธ์ (2540, หน้า 18) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความต้องการเกี่ยวกับการประเมินโครงการที่กำหนดไว้ชัดเจนอย่างเฉพาะเจาะจง สามารถตรวจสอบได้ ตลอดจนมีความเป็นไปได้ในความต้องการจากการทำการประเมินผลนั้น Anderson และ Bell (อ้างใน รัตนะ บัวสนธ์, 2540, หน้า 18) กล่าวไว้ว่ามี 6 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งได้แก่การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นนั้น มีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจ สำหรับผู้บริหารหรือแหล่งเงินทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติ การนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

ประการที่สอง เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโดยต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้) เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการ ดังกล่าวยังมีความจำเป็นต้องจัดให้มีอยู่อีกต่อไปหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

ประการที่สาม เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการในระยะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินในช่วยการดำเนินโครงการ ทั้งนี้โดยการทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการอันได้แก่

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้นั้น เมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุน ร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

2. เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่า เนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการ มีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์โครงการหรือไม่ ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็ยังพิจารณาอีกว่าเนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับภูมิหลัง หรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3. วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าไร ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่ เท่าไร โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร ทำนองนี้ เป็นต้น

4. สภาวะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมือง หรือ การการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการว่า ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่ อย่างไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะเช่นไร ขัดแย้งกันหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ทรัพยากร สนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอมากน้อย ตลอดจนกระทั่งการยอมรับ หรือให้การสนับสนุน และการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใด เหล่านี้ เป็นต้น

ประการที่สี่ เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชน การเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้ง นักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริงเมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น ๆ

ประการที่ห้า เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราจะต้องรู้ถึงแหล่งที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตาม บางครั้งโครงการดังกล่าว นั้นก็จะได้รับการขัดขวางต่อต้าน ทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้โดยสะดวก และ วัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ อาจจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการให้มีความเป็นไปได้โดยสะดวกต่อไป

ประการที่หก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานด้านต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นที่อื่นที่นอกเหนือจากความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ที่ทำการประเมิน แต่ทว่ามีส่วนต่อโครงการ ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยาและด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

จากแนวคิดที่มีต่อวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการของบุคคลต่าง ๆ ที่นำเสนอผ่านมานั้น แม้จะดูเหมือนว่ามีความแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาแล้วก็อาจสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่สำคัญในการทำการประเมินโครงการนั้นมีอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ (1) เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของโครงการ เมื่อนำไปใช้ดำเนินการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือตัดสินใจก่อนใช้โครงการ (2) เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการเมื่อมีการนำโครงการไปใช้หรืออยู่ในระหว่างการดำเนินโครงการ (3) เพื่อรวบรวมข้อมูลช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการขยายโครงการ ให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป หรือการล้มเลิกโครงการ

จากความหมายของวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ พอจะสรุปได้ว่า เพื่อตัดสินใจปรับปรุง ตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และวัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมหรือไม่

2.2.6 การกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน

จุดหมายทั่วไปของการประเมินจะต้องชัดเจน เพื่อที่จะพิจารณาผู้ประเมินผลวิธีการได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องรู้ว่าทำไมจึงต้องมีการประเมิน ประเมินไปเพื่อค้นหาปัญหาเพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ หรือเพื่อตัดสินผลสำเร็จของโครงการ การที่เราทราบเหตุผลจะทำให้เราสามารถหาวิธีการในการประเมินได้อย่างถูกต้อง

การตัดสินใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการประเมินผลนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญประการแรกในการประเมิน เพราะจากการที่เรากำหนดจุดมุ่งหมายนั้น จะทำให้เราทราบถึงว่าผู้ที่ต้องการใช้ผลการประเมินนั้นมีใครบ้าง และแต่ละคนต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศอะไรในการประเมิน เพราะผู้ใช้ผลการประเมินที่แตกต่างกันอาจต้องการใช้ข้อมูลจากการประเมินไม่เหมือนกันก็ได้

จุดมุ่งหมายหรือข้อมูลเบื้องต้นต่าง ๆ ที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจตรงกัน ระหว่างผู้เกี่ยวข้องกันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้หมดไป ซึ่งอาจกระทำได้ ดังนี้

1. ระบจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน
2. พยายามหาว่ามีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์อื่นอีกหรือไม่
3. ลำดับความสำคัญของจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์
4. ค้นหาว่ามีทรัพยากรที่จะสนับสนุนในแต่ละจุดมุ่งหมายหรือไม่ ถ้ามี มีอะไรบ้าง

เกณฑ์ในการพิจารณาจุดมุ่งหมายของการประเมิน มีดังนี้

1. ชัดเจน สามารถเข้าใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ใช้ผลการประเมินที่สำคัญ
2. มีประโยชน์
3. มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินข้อมูลที่ได้จะต้องเกิดประโยชน์ต่อโครงการ
4. ส่งผลทางบวกต่อโครงการ จุดมุ่งหมายของการประเมินจะต้องเชื่อถือได้ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลได้อย่างจริงจัง และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เกี่ยวข้อง

5. เข้ากันได้กับจุดมุ่งหมายหลัก (Principle Goal) ของโครงการกับโปรแกรม ผู้ร่วมงานและเป้าหมายของผู้ที่จะใช้ผลประโยชน์

6. คู่มีค่ากับการลงทุน

สรุปได้ว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ต้องรู้ว่าทำไมจึงต้องมีการประเมิน การที่เราทราบเหตุผลจะทำให้เราสามารถหาวิธีการในการประเมินได้อย่างถูกต้อง

2.3 การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีการศึกษาที่เกี่ยวข้องดังนี้

วิรัตน์ ไวยกุล และคณะ (2549, หน้า 71) ได้ศึกษาสภาพการจัดทำอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมืองเชียงใหม่ และเขตอำเภอรอบนอก ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงเรียนขนาดใหญ่ในเขตเมืองเชียงใหม่ สามารถจัดอาหารกลางวัน ได้อย่างสม่ำเสมอเป็นเวลานาน ได้แก่ รายได้หรือเงินทุนที่ได้จากการขายอาหารแก่นักเรียนซึ่งมีจำนวนมาก นักเรียนส่วนมากสามารถจ่ายค่าอาหารล่วงหน้าเป็นรายเดือนหรือรายภาคเรียนได้ รายได้จึงแน่นอน มีเงินทุนพอที่จะดำเนินงานอาหารกลางวันได้ สามารถจ้างคนมาประกอบอาหารจัดซื้ออาหารได้หลายอย่าง โรงเรียนบางแห่งยังมีเงินเหลือสำหรับสนับสนุนโครงการอื่น ๆ ได้อีก คุณภาพอาหาร ปริมาณอาหาร และราคาจำหน่ายเป็นที่น่าพอใจของผู้บริการ การดำเนินงานอาหารกลางวันในโรงเรียนขนาดเล็กในเขตเมืองเชียงใหม่ และอำเภอรอบนอก มักจะประสบปัญหาในเรื่องเงินทุน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่มีกำลังซื้อน้อย นักเรียนที่รับบริการมีจำนวนไม่มาก ทำให้รายได้น้อยกว่ารายจ่าย และไม่พอที่จะดำเนินงานไปเรื่อย ๆ โรงเรียนจึงจำเป็นต้องจัดให้มีการระดมทุนหรือการหารายได้ เพื่อสนับสนุนการจัดอาหารกลางวันบ่อย ๆ ให้รูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดงานกุศล และชักชวนให้มีการบริจาค เป็นต้น

สำหรับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549, หน้า 35 – 38) ได้ประเมินโครงการอาหารกลางวัน พ.ศ. 2548 โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร โรงเรียนและครูที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา 57 โรงเรียน ใน 55 จังหวัด โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและครูใน โรงเรียนที่จัดอาหารกลางวัน ซึ่งได้รับงบประมาณปี 2548 จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาในการดำเนินโครงการ ได้แก่ อาหารคิบบราคาแพงมาก บุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะขาดครูทางด้านคหกรรมและการเกษตร ผู้ปกครองยากจนไม่มีเงินให้บุตรหลานมาซื้ออาหาร และผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่เห็นประโยชน์ของโครงการ คิดว่าทำให้เด็กเสียเวลาเรียนเมื่อลงไปช่วยทำอาหาร ส่วนในด้านการจัดดำเนินการ พบว่ามีการแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนร้อยละ 83 ทำอาหารทุกวัน รูปแบบการจัดอาหาร พบว่าเป็นการจัดอาหารจานเดียวมากที่สุด รองลงมาได้แก่การจัดกับข้าวและของหวาน ทางด้านการเกษตรโรงเรียนเพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันนั้นมีโรงเรียนเพียงร้อยละ 29 เท่านั้นที่มีโครงการเกษตรของโรงเรียนช่วยได้ตลอดปี และร้อยละ 34 ช่วยได้บางฤดูกาล

นอกจากนั้น ประยูทธ ศรีทิพย์ (2550, หน้า ข – ง) ได้ประเมินโครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้สอดคล้องกับ

ระดับจังหวัด เหมาะสมกับสภาพปัญหา การขาดแคลนอาหารกลางวัน การขาดสารอาหารของเด็กนักเรียนและมีลักษณะชัดเจน สื่อความหมายตรงกัน สามารถนำไปปฏิบัติ วัดและประเมินผลได้ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการมีลักษณะที่เหมาะสม คือ มีความพร้อมปานกลางทั้งปริมาณและคุณภาพของบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และเทคนิคดำเนินงาน โครงการ ครูและผู้ปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อโครงการและให้การสนับสนุนและร่วมมือ ครูส่วนใหญ่มีคุณสมบัติ มีประสบการณ์เหมาะสม โรงเรียนในท้องถิ่นกั้นดาร์ ยากจน และห่างไกล มีครูไม่เพียงพอสำหรับจัดทำกิจกรรมอาหารกลางวัน โรงเรียนสองในสามส่วนมีเงินทุนหมุนเวียนลดลงแต่ดำเนินงานไปได้ มีอยู่เพียงเล็กน้อยที่ดำเนินงานได้เพียงครึ่งปีแล้วเงินทุนหมด โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้เทคนิคในการบริหารโครงการได้ในเกณฑ์ที่ดี ได้แก่ การจัดให้ครู นักเรียนรับผิดชอบในกิจกรรมโครงการ สามารถนำเอาคาบเรียนได้มากกว่า 1 วัน ต่อสัปดาห์ จำหน่ายอาหารได้ในราคาถูก สามารถจัดอาหารกลางวันฟรีแก่นักเรียนที่ขาดแคลนได้ กระบวนการดำเนินงาน ทุกกระบวนการ สามารถจัดได้ทุกโรงเรียน มีกระบวนการประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและการล้าง นักเรียนมีส่วนร่วมปฏิบัติมากกว่ากระบวนการจัดการ การเตรียมอาหาร การเตรียมผลผลิต และการถนอมอาหารซึ่งนักเรียนมีส่วนร่วมปฏิบัติได้ปานกลางและน้อยลงตามลำดับ โรงเรียนจัดโครงการได้บรรลุเป้าหมายในเกณฑ์ดี ได้แก่ การจัดให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกหลักและคุณค่าทางโภชนาการ นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมจริง คณะครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองมีเจตคติที่ดีต่อโครงการ ครูมีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติได้ตามแนวที่โครงการกำหนด สภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการมีแต่ไม่รุนแรง ปัญหาที่น่าสนใจ ได้แก่ โรงเรียนในหมู่บ้านยากจน กั้นดาร์ และห่างไกลมีครูที่รับผิดชอบจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน และมีงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมในบางกระบวนการได้น้อย คณะครูได้เสนอแนะว่า ควรจะเพิ่มปัจจัย คือ บุคลากรและงบประมาณให้เพียงพอและสอดคล้องกับสภาพความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่น อย่างแท้จริง

ขณะที่ เจษฎา บพิตรสุวรรณ (2551, หน้า 91-98) ได้ประเมินผลโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี โดยสุ่มตัวอย่างจากผู้บริหารโรงเรียน 234 คน ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน 234 คน ครู-อาจารย์ปฏิบัติการสอน 234 คน นักเรียน 468 คน ผู้ปกครองนักเรียน 468 คน สรุปผลการศึกษาดังนี้ การจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน พบว่าโรงเรียนประถมศึกษามีการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันน้อยและกิจกรรมในรายละเอียดที่มีการดำเนินงานน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนข้าวหรือผ้าป่าเพื่ออาหารกลางวัน การจ้างบุคลากรภายนอกมาจัดทำอาหารกลางวัน หรือการจัดตั้งกองทุนข้าวหรือผ้าป่าเพื่ออาหารกลางวัน การจ้างบุคลากรภายนอกมาจัดทำอาหารกลางวัน หรือการจ้างบุคลากรใน

ชุมชนและให้นักเรียนร่วมกิจกรรม การประเมินโครงการอาหารกลางวัน พบว่าปัญหาของโครงการอาหารกลางวันที่มีอยู่มาก ได้แก่ ครูมีงานทำเพิ่มขึ้นทำให้การสอนไม่เต็มที่ อาหารสดราคาแพง และขาดทุน

ส่วน สืบพงษ์ แสนยาเกียรติคุณ (2551, หน้า ข – ค) ได้ศึกษาสภาพการจัดอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชุมชนชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ สภาพโรงเรียนประถมศึกษาในเขตชุมชนชาวไทยภูเขาใน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้ปกครองของนักเรียนมีฐานะยากจน โรงเรียนไม่มีโรงครัว และโรงอาหารสำหรับรับประทานอาหาร การประกอบอาหารใช้ได้ถนุบ้านพักครู ศาลา และอาคารอเนกประสงค์แทน นักเรียนนั่งรับประทานอาหารตามระเบียบอาคารเรียน ใต้ต้นไม้หรือในเต็นท์ การจัดบริการอาหารกลางวันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดอาหารจำหน่ายแก่นักเรียนต่อเนื่องตลอดทั้งปี จำนวน 3 โรงเรียน โรงเรียนทั้ง 3 แห่งนี้มีกองทุนมูลนิธิให้ความช่วยเหลือในเรื่องทุนหมุนเวียน ลักษณะการจัดเป็นแบบอาหารจานเดียว ขายในราคาจานละ 3 บาท อีกลักษณะหนึ่ง คือ จัดอาหารกลางวันให้นักเรียนรับประทานฟรี เพราะนักเรียนไม่มีเงินซื้อ โรงเรียนที่มีเงินเพียงพอก็สามารถจัดได้ตลอดปี ส่วนมากจัดได้ปีละประมาณ 3-4 เดือน เนื่องจากเงินทุนหมุนเวียนที่ได้รับมาหมด และจะดำเนินการเมื่อได้รับงบประมาณใหม่ ซึ่งเป็นปีการศึกษาต่อไป การดำเนินงานของโรงเรียนทุกโรงเรียนเป็นไปในรูปคณะกรรมการมีผู้บริหารเป็นประธาน ผู้รับผิดชอบอาหารกลางวันเป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีครูเวรเป็นกรรมการจัดทำร่วมกับนักเรียน ร่วมกับชุมชน อาหารกลางวันได้รับความร่วมมือจากครูและผู้ปกครองมากพอสมควร โรงเรียนมีโครงการต่าง ๆ หลายโครงการที่สนับสนุนอาหารกลางวัน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การขาดเงินทุนในการซื้ออาหาร ขาดวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบอาหาร สินค้าที่ใช้ระกอบอาหารในท้องตลาดมีราคาแพง ประชาชนในชุมชนมีฐานะยากจนจึงไม่สามารถให้ความร่วมมือได้ดีเท่าที่ควร โรงเรียนยังขาดสถานที่ประกอบอาหารและครูที่มีความรู้ทางโภชนาการ วิธีการที่น่าจะใช้ดำเนินการอาหารกลางวันของโรงเรียน คือ การจัดตั้งมูลนิธิอาหารกลางวันของโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ในการระดมทุน และขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนต่าง ๆ จัดให้มีอาสาสมัครจากชุมชนมาช่วยในด้านแรงงานในการประกอบอาหาร ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระของครูและนักเรียนลงไปได้ส่วนหนึ่ง

ในปีต่อมา รจนา ตันติวิชิตเวช (2552, หน้า 58) ได้ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อโครงการอาหารกลางวันของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตปทุมวัน โดยสุ่มตัวอย่างจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 200 คน พบว่า การบริการที่นักเรียนได้รับจากโครงการอาหารกลางวัน พบว่า นักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดจืดมีราคาถูกและมีอาหารหลักครบ 5 หมู่ และเห็นด้วยที่ว่าอาหารกลางวันที่นักเรียนรับประทานมีเพียงพอกับความต้องการ

อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดมีความสะอาดน่ารับประทาน การดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันพบว่า นักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งที่นักเรียนควรยกภาชนะใส่อาหารไปเก็บทุกครั้งหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ และเห็นด้วยที่โรงเรียนจัดสถานที่สำหรับวางภาชนะที่ใช้แล้วอย่างเพียงพอและเหมาะสม รวมถึงที่นั่งสำหรับรับประทานอาหารมีเพียงพอ ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการอาหารกลางวัน พบว่า นักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งที่โครงการอาหารกลางวันช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองด้านการเงิน และเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ รู้จักประหยัด ส่วนความคิดเห็นที่เห็นด้วย คือ มีประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัย เป็นการปรับปรุงนิสัยของนักเรียน รวมถึงทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น

และในปีเดียวกันนี้ สุชาติ ขำหุ่่น (2552, หน้า 170-173) ได้ศึกษาอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน จำนวน 376 คนพบว่า ด้านรูปแบบการดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันพบว่า ส่วนใหญ่จัดทำทุกวันที่เปิดเรียน มีคณะกรรมการดำเนินการมากกว่า 5 คน มีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ลักษณะของการจัดอาหารกลางวันจัดเตรียมข้าวและกับข้าวให้นักเรียนทุกคน โดยนักเรียนไม่ต้องเตรียมข้าวมาจากบ้าน สำหรับนักเรียนที่ขาดแคลนจะบริการให้ฟรี นอกจากนี้ยังมีบริการให้อาหารเสริม คือ นมสด นมถั่วเหลือง โดยเฉพาะชั้นอนุบาลจะให้รับประทานทุกวัน ด้านงบประมาณการเงิน ส่วนใหญ่ได้รับจากงบประมาณของกรุงเทพมหานคร และมีบางโรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และยังไม่เพียงพอด้านวัสดุอุปกรณ์ ภาชนะสำหรับใส่อาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีเพียงพอ ยกเว้นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดปานกลางมีไม่เพียงพอ ด้านอาคารสถานที่ ส่วนใหญ่มีสถานที่ในการประกอบอาหาร และบางแห่งใช้ห้องเรียนเป็นที่รับประทานอาหาร สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่มากและขนาดกลาง ม้านั่งมีไม่เพียงพอ ด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องการดำเนินงาน โรงเรียนส่วนใหญ่มีคณะกรรมการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวัน และได้รับความร่วมมือจากทุกคน โดยเฉพาะจากฝ่ายบริหารด้านการติดตามและประเมินผลโครงการ มีการประเมินผลเป็นประจำ ซึ่งขอความเห็นจากครู-อาจารย์ สังเกตการรับประทานอาหารกลางวันของนักเรียน สอบถามจากนักเรียนและนำผลการติดตามประเมินผลมาปรับปรุงบ้างตามความเหมาะสม ปัญหาการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไม่ชัดเจน ขาดการประสานงาน วัสดุคิบบีราคาแพง เงินทุนหมุนเวียนมีน้อย เครื่องครัวไม่ทันสมัย ขาดจาน ช้อน ส้อม ถาดหลุม ไม่มีสถานที่เก็บอุปกรณ์และเครื่องมือในการจัดทำอาหาร ครู-นักเรียนที่รับผิดชอบโครงการมีคาบสอนมาตลอดจนถึงไม่ได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงานเท่าที่ควร

ในขณะเดียวกันสำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (2552) ได้ติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน พบว่ารูปแบบการจัดอาหารกลางวันนั้น ร้อยละ

51.4 เป็นรูปแบบอาหารจานเดียว เนื่องจากเป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่โรงเรียนนิยมดำเนินการมากที่สุดเพราะมีราคาถูก ใช้ง่าย และมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน

ในปีต่อมา พงษ์รติ แก้วอ้าย (2553, หน้า ๗) ได้ศึกษาสภาพการจัดโครงการอาหารกลางวันในกลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาค้นคว้าโครงการอาหารกลางวันพบว่าทุกโรงเรียนได้จัดบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียนในรูปแบบให้นักเรียนรับประทานอาหารฟรีเป็นประจำทุกวัน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการตลอดปี ประจำปี นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชน องค์กรต่าง ๆ สนับสนุนเงินทุนด้วย บุคลากรในการดำเนินงานประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ภารโรง แม่ครัว ผู้รับจ้างประกอบอาหาร กลุ่มแม่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน สถานที่ในการดำเนินกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนมากจะแยกเป็นเอกเทศ โรงอาหารบางโรงเรียนจะใช้อาคารอเนกประสงค์ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับรับประทานอาหาร บางโรงเรียนมีไม่เพียงพอ ใช้เสื่อปูบนพื้นซีเมนต์แทน การจัดซื้อ การเตรียมวัตถุดิบและการประกอบอาหาร ส่วนใหญ่การจัดซื้อจะเป็นหน้าที่ของคณะครู ผลัดเวรกันรับผิดชอบ ส่วนการประกอบอาหารมีบางโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครู และบางโรงเรียนจะจ้างแม่ครัวประกอบอาหาร การรับประทานอาหารมีการแบ่งช่วงเวลาเป็น 2 ช่วง คือ เวลา 11.00 น. เป็นเวลาสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล และเวลา 12.00 น. เป็นเวลาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 การปฏิบัติตนในการรับประทานอาหาร นักเรียนทุกคนจะล้างมือให้สะอาดก่อนแล้วจึงเดินแถวมารับอาหาร นั่งล้อมวงระลึกลึงพระคุณข้าวแล้วจึงลงมือรับประทานอาหาร วัสดุอุปกรณ์ เครื่อง เครื่องใช้ ภาชนะใส่อาหาร ทุกโรงเรียนมีพอใช้ตามความต้องการ การทำความสะอาด ทุกโรงเรียนมีการแบ่งเวรนักเรียนเป็นกลุ่มสลับรับผิดชอบ ปัญหาที่พบในการดำเนินงาน คือ โครงการขาดงบประมาณ ทางราชการจัดสรรงบประมาณล่าช้า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดอาหารกลางวัน นักเรียนส่วนมากชอบที่จะรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน โดยให้เหตุผลว่า ประหยัดเงิน อร่อย มีคุณค่าสารอาหารครบถ้วนตามหลักโภชนาการ สะอาดถูกหลักอนามัย และนักเรียนส่วนมากจะมีส่วนร่วมในการล้างทำความสะอาดภาชนะใส่อาหาร และประกอบอาหาร

สำหรับกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 33 (2553) ได้ประเมินการดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดตำรวจชายแดน พบว่า ปริมาณผลผลิตประเภทผักที่ได้ในปี พ.ศ. 2539-2541 ยังคงไม่เพียงพอ กล่าวคือ ผลผลิตประเภทผักที่ผลิตได้ในปี พ.ศ. 2541 ที่สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันทั้งหมด 100 กรัม/คน/วัน จึงเห็นได้ว่าปริมาณพืชผักสวนครัวที่ผลิตได้ยังไม่มีความเพียงพอ

นอกจากนั้น พาณี จินดาวงศ์ (2553, หน้า 67-68) ก็ได้ประเมินโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนสามัคคีวิทยาคม 2 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาค้นคว้า การประเมินโครงการอาหารกลางวันแบบซีพีโมเดล (CIPP Model) 4 ด้าน คือด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้าน

กระบวนการ และด้านผลผลิต ทุกด้านมีการปฏิบัติเหมาะสมมาก และเมื่อเรียงลำดับความคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสอบถามแล้ว พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมสูงสุด รองลงมาคือด้านผลผลิต ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการตามลำดับ สำหรับปัญหาที่พบคือ บุคลากรไม่เพียงพอและพูดจาไม่สุภาพ สถานที่คับแคบ ไม่สะอาด ภาชนะไม่สะอาด ชำรุดและไม่เพียงพอ งบประมาณไม่เพียงพอ และมีการประชาสัมพันธ์โครงการน้อย

สำหรับ สุรัชย์ วงศ์คำ (2553, หน้า 61-67) ได้ประเมินโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนวัดเวฬุวัน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย เด็กนักเรียน ผู้ปกครองและครู โรงเรียนวัดเวฬุวัน ประจำปีการศึกษา 2552 จำนวน 296 คน การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเด็กนักเรียน ผู้ปกครอง และครูด้วยตนเอง ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน 296 ฉบับ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้ร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย สรุปผลการประเมินโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนวัดเวฬุวัน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าทุกด้านมีการปฏิบัติเป็นส่วนมาก และมีกิจกรรมรายการที่ได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้ ด้านสภาพแวดล้อม (Context) พบว่า มีการแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนขาดแคลน มีการแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันครบทุกคน และการจัดโครงการอาหารกลางวันตอบสนองความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ด้านปัจจัย (Input) พบว่า โรงเรียนสามารถนำเงินที่เก็บจากนักเรียน ครู ไปใช้จ่ายในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันได้อย่างเพียงพอมีอุปกรณ์เครื่องใช้ในการดำเนินโครงการอาหารกลางวันเพียงพอ การเก็บเงินจากนักเรียน ครู คຸ້ມຄ່າກັບอาหารทั้งด้านปริมาณคุณภาพ มีการจัดโครงการอาหารกลางวันได้อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม มีเจ้าหน้าที่จัดทำอาหารและให้บริการอย่างเพียงพอ มีการแบ่งหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อย่างเหมาะสมและมีการจัดภาชนะใส่อาหารเพียงพอ สะอาด เป็นระเบียบ สิ่งที่ต้องปรับปรุง คือ สถานที่รับประทานอาหารไม่เพียงพอ ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า มีการกำหนดระยะเวลารับประทานอาหารกลางวันของทุกชั้นปีได้อย่างเหมาะสม นักเรียนสามารถล้างทำความสะอาดภาชนะใส่อาหารและเก็บได้อย่างเป็นระเบียบ มีครูเวรให้บริการแก่นักเรียนและอาหารกลางวันสะอาด ปลอดภัยถูกหลักโภชนาการ สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือ เจ้าหน้าที่ แม่ครัวพูดไม่เพราะ บริการขาดความนุ่มนวล มีอาหารเสริม เช่น ขนม ผลไม้ น้อย ด้านผลผลิต (Product) พบว่า การจัดโครงการอาหารกลางวัน ช่วยฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและมีวินัย การจัดอาหารกลางวันช่วยให้นักเรียนมีความสุขสมบูรณ์และมีการพัฒนาการเรียนรู้ได้ดี การจัดอาหารกลางวันช่วยให้ครูได้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การจัดอาหารกลางวันช่วยให้ครูและนักเรียนประหยัด สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือ การนำเงินกำไรไปช่วยเหลือเด็กขาดแคลนอาหารกลางวัน

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และรายงานการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าหลายฝ่ายได้ให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนในการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพราะพบว่าจากการดำเนินการตามโครงการนี้ ทำให้ลดปัญหาการขาดแคลนอาหารกลางวันของเด็กยากจน และยังเป็นการลดปัญหาการขาดสารอาหารของนักเรียนอีกด้วย ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน ได้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกหลักโภชนาการ นอกจากนี้ ยังเป็นการอบรมในด้านสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารของนักเรียนอีกด้วย ดังนั้นในการประเมินโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนบ้านเมืองคอง ผู้ศึกษาจึงกำหนดกรอบในการประเมินตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2549, หน้า 78-80) และการประเมินแบบ CIPP Model ของ Stufflebeam (อ้างใน สุรชัย วงศ์คำ, 2553, หน้า 20) รวมถึงการศึกษาปัญหาและอุปสรรคทั้งภายในและภายนอกองค์กร ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสร้างทางเลือกที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แก้ไขปรับปรุงวิธีการต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved